

İN SAN İLİŞKİLERİNDE MANİPÜLASYON ÖLÇEĞİ

Doç. Dr. Hasan YILMAZ

Necmettin Erbakan Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi

Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi Edebiyat Fakültesi

hasanyilmaz2001@hotmail.com

hasan.yilmaz@manas.edu.kg

Öz

Manipülasyon; yetersiz, aldatıcı ve hatta taciz edici stratejiler yoluyla başkalarının algısını veya davranışlarını değiştirmeyi amaçlayan psikolojik ve sosyal bir etki türüdür. Bu araştırmanın amacı ikili ilişkilerde sıklıkla karşımıza çıkan ve sonuçları kurbanın psikolojik yardım almasını gerektirecek boyutlarda olan, duygusal manipülasyonu çeşitli yönleriyle ölçebilecek bir psikolojik ölçme aracı geliştirmektir. Çalışmaya 500 gönüllü birey katılmıştır. Araştırmada Açıklayıcı faktör analizi, doğrulayıcı faktör analizi ve DFA ile tahminlenen faktör yükleri hesaplanmıştır. Ölçeğin güvenilirlik analizleri için Cronbach alfa (α), Guttman Split-haf, Spearman-Brown güvenilirlik katsayılarından yararlanılmıştır. Hesaplanan değerler İlişkilerde Duygusal Manipülasyon ölçeğinin 5 boyutlu yapısıyla duygusal manipülasyonun çeşitli yönlerini ölçebilecek bir araç olduğunu göstermiştir. Ayrıca ölçeğin uyum geçerliği, Karanlık üçlü, Levenson psikopati, Narsist kişilik envanteri ve Bencillik ölçekleri sınanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Duygusal Manipülasyon, Algı, Duygusal Sömürü.

Abstract

Manipulation; is a type of psychological and social influence that aims to change the perception or behavior of others through inadequate, deceptive, and even harassing strategies. The aim of this research is to develop a psychological measuring instrument that can measure various aspects of emotional manipulation, often in opposition to bilateral relations and in dimensions that require the victim to receive psychological help. 500 volunteers participated in the study. Explanatory factor analysis, confirmatory factor analysis and estimated factor loadings with DFA were calculated in the study. Cronbach's alpha (α), Guttman Split-haf, and Spearman-Brown reliability coefficients were used for reliability analysis of the scale. The calculated values show that the 5-dimensional structure of the Emotional Manipulation Scale in relations is an instrument that can measure various aspects of emotional manipulation. In addition, scale validity, Dark trio, Levenson psychopathy, narcissistic personality inventory and selfishness scales were tested.

Keywords: Emotional Manipulation, Perception, Emotional Exploitation.

1. Giriş

Manipülasyon; bir kişinin diğerini etkisi altına alması, bilinçli olarak yönlendirmesi ve isteği dışında davranmaya zorlaması durumudur (Chapaux-Morelli ve Couderc, 2017: 8-9). Psikolojik manipülasyon, yetersiz, aldatıcı ve hatta taciz edici stratejiler yoluyla başkalarının algısını veya davranışlarını değiştirmeyi amaçlayan bir sosyal etki türü olarak da tanımlanmıştır (Braiker, 2004: 49-53). Sosyal etki mutlaka olumsuz değildir (Abell vd., 2016:

108-113). Örneğin, doktorlar sağlıksız alışkanlıkları değiştirmek için hastaları bu yöntemle ikna etmeye çalışabilirler. Sosyal etki genellikle karşı tarafa kabul veya reddetme seçeneği sunduğunda, aşırı baskıcı olma olmadığında, sömürü amacı taşımadığında zararsız olarak algılanır (Buss vd., 1987: 1219-1279). Zararlı manipülasyonu bundan ayıran en önemli özellik; karşı tarafa zarar vermesi, manipülatörün asıl amacının gizli olması, mağdurun zaaflarının bilinerek doğrudan ya da örtülü saldırganlık içermesi (Clempner, 2017: 4), maddi ya da psikolojik bir çıkar elde etmeye dönük olmasıdır (Kantor, 2006: 81-82). Psikolojik manipülasyonda, bir tarafın diğerini duygusal baskı altına alıp, hareket alanını kısıtlar (Nagler vd., 2014: 47-52). Kişi kendi zekasını, özgür iradesini, duygularını, mantığını kullanamaz duruma gelir ve bunu fark etmesi çok uzun zaman alabilir (McGinn, 2014: 46-49). İkili ilişkilerde yaşanan duygusal manipülasyon, psikolojik şiddet biçimleri içerisinde en tehlikeli ve en görünmeyen yöntemlerden birisidir (Clempner, 2017: 4).

İngilizcede yerleşmiş bir kullanımı olan “to gaslight someone” bireye uygulanan psikolojik bir manipülasyon çeşidini tanımlasa da bu kullanımın Türkçede birebir karşılığı yoktur. Gaslight yöntemi, en basit şekilde karşı tarafın gerçeklik algılarıyla oynayarak onu, zihniyle gerçek dünya arasında bir tıkanmaya, bağlantı bozukluğuna yol açacak şekilde ciddi ve şiddetli psikolojik baskı altına almaktır (Thomas, 2018: 117-118; Repke vd., 2017: 74-92). Gaslighttaki en önemli unsur, eylemin uygulanan kişiye istediği etkiyi verene kadar devam etmesidir (Thomas, 2018: 117-118; Stern, 2008: 304).

Duygusal manipülasyon yaşanan bir ilişkide, manipülatörün kişilik yapısının benmerkezci olması ve manipüle edilen bireyin kişilik özellikleri belirleyici faktörlerdir (Bursten, 1972: 318-320; Bereczkei, 2018: 32-51). Manipülasyon uygulayan kişilerde narsist kişilik özellikleri ve antisosyal davranış bozukluğu görülme sıklığı yüksek bulunmuştur (Hofer, 1989: 91-101; Grieve, 2010: 945-950). Buna karşılık, başkaları tarafından onay ve kabul görme ihtiyacı yüksek, olumsuz duygulardan kaçınan, hayır diyemeyen, özgüven eksikliği yaşayan, dış denetim odağına sahip bireyler manipülasyona daha açıktır (Bursten, 1972: 318-320; Cornish vd., 2018: 43-53).

Manipülatörün en sık kullandığı stratejiler; yalan söyleme, duygu sömürüsü, kurban rolünü oynama, aşağılama ve provokasyon, duygusal şiddet, mahrum bırakma, suçluluk duygusu yaratma ve egoyu okşama şeklinde özetlenebilir (Buss, 1987: 1219-1279; Björnsson, 2016: 637-653). Bu stratejilerin hangilerinin ne zaman ve ne düzeyde kullanılacağını, kurbanın kişilik özellikleri, ortam, manipülatörün amacı ve ihtiyacı belirler (Björnsson, 2016: 637-653). Tüm bu stratejilerin ortak amacı manipülatörün kişiyi daima kendi yanında tutmaktır (Begen, 2014: 568-582).

En yaygın manipülasyon genellikle iş ortamında (Aglietta Vd. 2000: 287-311; Taş, 2014: 29-55; Karakuş, 2014: 334-356), romantik bir ilişkide veya aile üyeleri arasında (Apostolou vd., 2015: 28-36), bir kişinin diğerinin davranışlarını kontrol etmek istediğinde gerçekleşir (Grieve, 2011: 981-985). Manipülasyon her zaman kişisel kazanç arayışıyla yapılmaz. Karşıdaki kişi için neyin doğru ve yararlı olduğunu bildiğini düşünen, ya da bireyin ne yönde karar vereceğini kontrol etmeye çalışan kişiler de manipülasyonu kullanabilir (Gültekin, 2016: 320). Böyle bir durumda, ilişkinin üyelerinden biri baskın rol üstlenir ve diğeri teslim olan taraftır. Manipülasyon, bireyin yakın çevresindeki birinden geldiğinde fark edilmesi daha da zorlaşır (Clempner, 2017:4). Duygusal manipülasyonun kurban açısından sonucu, benlik saygısının azalması ve ortadan kalkması, yoğun bir umutsuzluk sonucu yerleşik hale gelen anksiyete ve depresyon gibi psikolojik rahatsızlıkların ortaya çıkmasıdır (Haji, ve Cuypers, 2006. 439-464)

Günümüzde aşırı bireyselliği ön plana çıkaran Batı kültürünün etkisi ile benmerkezci kişiliklerin yaygınlaşması (Roberts, 2015) insan ilişkilerinde ve iletişimde derinliğin yerini yüzeysellik ve gündelik çıkarların alması duygusal manipülasyonun da yaygın olarak yaşanması sonucunu doğurmuştur (Hyde vd. 2018: 108-113; Haji, 2006. 439-464). Bu durum özellikle psikolog ve psikolojik danışmaların üzerinde durması gereken toplumsal bir tehlike halini almıştır. Bu konuda yapılacak çalışmaların başında ise mevcut durumu ortaya koymak gelmektedir. Ülkemizde özellikle eğitimcilerin, araştırmacıların ve psikolojik sağlık ile ilgili mesleklerde çalışanların kullanabileceği, doğrudan duygusal manipülasyonu ölçen bir bilgi toplama aracı yoktur. Bu araştırma böyle bir eksikliği belli ölçüde karşılama amacını taşımaktadır.

1.1. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı; literatürde “emotional manipulation capability” kavramı ile ifade edilen ve ilişkilerde kendini gösteren “Duygusal Manipülasyonun” çeşidini, derecesini ve yöntemlerini ortaya koyabilecek; psikolog, psikolojik danışman ve araştırmacıların kullanabileceği, geçerli ve güvenilir, özgün Türkçe bir ölçme aracı geliştirmektir.

1.2. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmanın evreni 18-60 yaş arası bireylerdir. Çalışma evrenini Konya ili Meram, Karatay ve Selçuklu ilçelerinde ikamet eden bireylerdir. Bu çalışma evrenini içinden; her ilçeden bir mahalle ve sokak seçilerek kapı numarası tek olan meskenler profesyonel anketörler tarafından ziyaret edilmiş, araştırmanın amacı ve içeriği hakkında bilgi verildikten sonra gönüllü katılım belgesi düzenlenerek ölçek uygulanmıştır. Araştırmanın örnekleme ilişkin bilgi Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1. Çalışma Grubunun Betimsel Özellikleri

	f	%		f	%
<i>Cinsiyet</i>			<i>Meslek</i>		
Kadın	301	60.2	Avukat-Mali Müşavir	30	06.0
Erkek	199	39.8	Doktor-Eczacı-Vet.	32	06.4
<i>İlçe</i>			Esnaf	76	15.2
Karatay	119	23.8	Ev Hanımı	82	16.4
Meram	234	46.8	GİH Devlet memuru	73	14.6
Selçuklu	147	29.4	İşçi	44	08.8
<i>Yaş</i>			İşsiz	21	04.2
18-25	74	14.8	İşveren	18	03.6
26-35	213	42.6	Öğretmen	70	14.0
36-55	158	31.6	Üniversite Öğrencisi	54	10.8
56 +	55	11.0			
<i>Eğitim Düzeyi</i>			<i>Ekonomik Düzey (Beyana Göre)</i>		
İlköğretim	47	09.4	Çok İyi	35	07.0
Lise ve Dengi	105	21.0	İyi	116	23.2
Ön Lisans	55	11.0	Orta	251	50.2
Lisans	201	40.2	Kötü	72	14.4
Yüksek Lisans	68	13.6	Çok Kötü	26	05.2
Doktora	24	04.8			

Tablo 1’de açıklanan ve ölçeğin geçerlik güvenirlik analizlerini yapmak için oluşturulan örneklemin dışında; ölçeğe madde havuzu oluşturmak amacıyla yarı yapılandırılmış sorularla kompozisyon şeklinde 309 kişinin görüşü alınmıştır. Araştırmanın tamamı dikkate alındığında, 809 kişi, gönüllülük esasına dayalı olarak çalışmada yer almıştır. Bunun yanında hazırlanan ilk taslak 103 kişilik üniversite öğrenci grubunda, anlaşılabilirlik, açıklık, dil özelliğini test etmek amacıyla uygulanmıştır.

1.3. Veri Toplama Araçları

Geliştirilen ilişkilerde duygusal manipülasyon ölçeğinin uyum geçerliğini sınamak amacıyla 4 ayrı ölçek kullanılmıştır. Bu ölçeklerden ilki, Jonason ve Webster (2010. 420-432) tarafından geliştirilen Karanlık Üçlü (Dark Triad Dirty Dozen) ölçeğidir. Karanlık üçlü ölçeği Özsoy (2017: 11-14) tarafından Türkçeye uyarlanmış ve iç tutarlık katsayıları; 0.80, 0.79, 0.72 ve 0.73 olarak hesaplanmıştır. Geliştirilen duygusal manipülasyon ölçeğinin uyum geçerliğini sınamak amacıyla kullanılan ikinci ölçek, Levenson Psikopati Ölçeğidir. Levenson ve arkadaşları (1995: 151-158) tarafından psikopati kişilik özelliklerini değerlendirmek amacıyla geliştirilen ölçeğin; birincil psikopati boyutunun güvenirlik katsayısı .82, ikincil psikopati alt boyutunun güvenirlik katsayısı ise .63 olarak hesaplanmıştır. Ölçek Engeler ve Yargıç (2004) tarafından Türkçeye uyarlanmış ve orijinal ölçeğinkine çok yakın değerler bulunmuştur. Araştırmamızda uyum geçerliği amacıyla kullanılan üçüncü araç; Ames ve arkadaşları (2006. 440-450) tarafından geliştirilen ve Atay (2009. 181-196) tarafından Türkçe’ye uyarlanan Narsist Kişilik Envanteri (Narcissistic Personality Inventory- NPI-16)’dir. NPI’nin iç tutarlık katsayısı .78 olarak hesaplanmıştır. İlişkilerde duygusal manipülasyon ölçeğinin uyum geçerliğini sınamak amacıyla

kullanılan son araç, Raine ve Uh (2018, 1-12) tarafından, bencilliğin benmerkezci, uyumsuz ve patolojik boyutlarını ölçmek amacıyla geliştirilen “The Selfishness Questionnaire: Egocentric, Adaptive, and Pathological Forms of Selfishness”dir. Bu çalışma için ölçeğin hesaplanan cronbachs alfa değerleri, EB alt boyutu için 76,3, UB alt boyutu için 63,2, Pb alt boyutu için 59,8 ve ölçeğin tamamı için .81 olarak hesaplanmıştır.

1.4. Analiz Yöntemleri

Faktör analizi için verilerin uygunluğu Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) katsayısı ve Barlett Sphericity testi ile sınıanmıştır. Ölçeğin yapı geçerliliğini ortaya koymak ve maddelerin faktör yükleri belirlemek ve boyutlandırabilmek amacıyla faktör analizi yapılmıştır. Bu amaçla Açıklayıcı Faktör Analizine ait faktör yükleri, Doğrulayıcı Faktör Analizine ait faktör yükleri ve DFA ile tahminlenen faktör yükleri hesaplanmıştır. Ölçeğin güvenilirlik analizleri için Cronbach alfa (α), Guttman Split-haf, Spearman-Brown güvenilirlik katsayıları hesaplanmıştır. Uyum geçerliliğini sınımak amacıyla, karanlık üçlü, psikopati, narsist kişilik envanteri ve bencillik ölçekleri ile arasındaki korelasyona bakılmıştır.

2. İşlem

Süreç 1. Ölçeğin Kurgulanması

İlişkilerde duygusal manipülasyon ölçeğinin geliştirilmesi düşüncesi, 30 yılı aşkın psikolojik danışma tecrübelerinin birikimi olarak ortaya çıkmıştır. Psikolojik danışma deneyimlerinde duygusal manipülasyona ilişkin gözlenen sorunların sıklığı ve şiddetindeki artışın farkedilmesi ve duygusal manipülasyonu ölçecek Türkçe bir aracın olmayışı hareket noktası olmuştur. Önce duygusal manipülasyona sorunu yaşamış 107 danışana ait notlar ve ses kayıtları bir buçuk yıl süren bir çalışma ile yeniden değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmede duygusal manipülasyonun çeşitleri, kurbanın özellikleri, manipülatörün kullandığı stratejiler ve manipülasyonun sonuçları analiz edilmiş ve sınıflandırılmıştır.

Süreç 2. Madde Havuzunun Oluşturulması

Birinci basamakta elde edilen bilgiler ışığında 12 adet yarı yapılandırılmış ve açık uçlu soru hazırlanmıştır. Bu sorular, duygusal olarak istismar edilme ve kullanılma, bunun hangi yöntemlerle gerçekleştiği, manipülatörün özellikleri, sonuçlarının ne olduğu ile ilgilidir. 6 lisans üstü öğrenciye veri toplama ve görüşme teknikleri, bu konuda izlenecek yöntem ve etik konularında eğitim verilerek hazırlanan 12 soru, yaşları 18 ile 55 arasında olan 350 kişiye gönüllülük beyanı alınarak sorulmuştur. Bu uygulama Konya ili Karatay, Meram ve Selçuklu ilçelerinden birer mahallede bir aylık bir süre içinde gerçekleştirilmiştir. Uygulama sonunda

309 kişiden cevap alınmış, 41 kişi soru formunu tamamlamadığı için değerlendirme dışı bırakılmıştır.

Süreç 3. İlişkilerde Duygusal Manipülasyon Ölçeğinin İlk Deneme Formunu Oluşturulması

İkinci basamakta yarı yapılandırılmış açık uçlu sorulara verilen cevaplar üç aylık bir çalışma ile incelenmiş ve sınıflandırılmıştır. Bu işlemin sonunda 56 maddeden oluşan ilk taslak ölçek ortaya çıkmıştır. 56 maddelik taslak, psikolojik danışma deneyimi bulunan dört akademisyene, konunun amacı açıklanarak verilmiş ve yazılı olarak geribildirimler alınmıştır. Bu geribildirimlerin değerlendirilmesi sonucu 5 madde taslak ölçekten çıkarılmıştır.

Süreç 4. Ön Uygulama ve Değerlendirme

51 maddelik taslak ölçek 103 üniversite öğrencisine bir ay süre ile iki defa uygulanmış, bu uygulamada maddelerin dil özelliği, açık ve anlaşılabilirliği kontrol edilmiştir. Uygulama sonunda 46 öğrencinin geribildirimi doğrultusunda bir madde daha taslak ölçekten çıkartılmıştır. Yapılan bu ön uygulamada ayrıca item-total analiz ve ilk-son uygulama arasında korelasyon katsayılarına da bakılmıştır. Böylece ortaya çıkan 50 madde, Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi, İlköğretim Türkçe Öğretmenliği bölümünden 2 akademisyene anlam ve dilbilgisi özelliği yönünden incelenmiştir. Tüm bu çalışmalardan sonra ortaya çıkan 50 madde ek 1’de gösterilmiştir.

Süreç 5: Öngörülen Alt Boyutların belirlenmesi

50 maddeden oluşan ve geçerlik güvenirlik analizleri yapılması için uygulamaya hazırlanan duygusal manipülasyon ölçeğinin beklenen (hipotez olarak kabul edilen) alt boyutları, bu konusundaki literatüre uygun olarak saptanmıştır. Bu alt boyutlar, (1) saldırgan manipülasyon, (2) duygusal manipülasyon (3) kurban seçimi, (4) kendini gizleme ve (5) stratejiler şeklindedir. Ölçeğin derecelendirme kategorileri beşli likert tarzında; (5) Bana Tamamen Benziyor (4) Bana biraz benziyor (3) Emin değilim (2) Bana benzemiyor ve (1) Bana Hiç Benzemiyor şeklindedir

Süreç 6: Ölçeğin Geçerlik Güvenirlik Çalışmaları Yapmak Amacıyla Uygulanması

İlişkilerde Manipülasyon ölçeği 500 kişilik bir örneklem grubuna aynı 6 yüksek lisans öğrencisi tarafından bir haftalık süre içerisinde uygulanmıştır.

3. Bulgular

İlişkilerde manipülasyon ölçeği; *Saldırgan Manipülasyon* boyutunda “Başkaları ile ilişkilerimde üstün ve güçlü olmak hoşuma gidiyor (12)” *Duyusal Manipülasyon* boyutunda “Arkadaşlarıma abartılı hediyeler alırım (3) Bazen çevremdekileri endişelendirmek ve merak içinde bırakmak hoşuma gider (16) Çevremdeki insanları ne zaman öveceğimi ne zaman sempati göstereceğimi iyi bilirim (23)” *Kurban Seçimi* boyutunda “Yanımda aşırı vicdan sahibi arkadaşlarımla her zaman bir başkadır (49)” *Kendini Gizleme* boyutunda “Amacıma ulaşmak için önce kabul görececek öneriler sunarak yavaş yavaş ilerlerim (1) İşime gelmeyen durumlarda, neden bahsedildiğini anlamıyormuş gibi davranır kafam karışmış rolünü oynarım (36)” *Strateji* boyutunda “Arkadaşlarımla aksini kanıtlayamayacakları şeyler söyleyerek etkilemek hoşuma gider (9) Bir gün gerçeğin ortaya çıkacağını bildiğim halde yalan söylediğim olmuştur (19) Önce büyük şeyler isteyip sonra asıl isteğime doğru beklentimi düşürmek uyguladığım bir yöntemdir (43) Önce küçük şeyler isteyip sonra büyük istekte bulunma taktiğini iyi uyguladığım (44)” maddeleri düşük faktör yük değerleri ve başka alt boyutlarda yüksek faktör yük değerlerine sahip olduklarından veri setinden çıkarılmıştır. Bu işlemten sonra, ilişkilerde manipülasyon ölçeği 39 madde olarak geçerlilik ve güvenirlik analizine dahil edilmiştir.

Faktör analizi ile ilgili teknikler genel olarak iki başlık altında incelenmektedir. *Açıklayıcı Faktör Analizi*; araştırmacının araştırma yaptığı konuyla ilgili olarak değişkenler arasındaki ilişkiye yönelik olarak herhangi bir fikrinin olmaması sebebiyle değişkenler arasındaki muhtemel ilişkileri ortaya koymaya çalışmasıdır. *Doğrulayıcı Faktör Analizi ise*, araştırmacı tarafından daha önceden belirlenen bir ilişkinin doğruluğunu test etmeye çalışmasıdır (Altunışık, Coşkun ve Yıldırım, 2010:264). Bu çalışmada İlişkilerde Manipülasyon Ölçeğinin geçerlilik analizi için Açıklayıcı ve Doğrulayıcı Faktör analizleri yapılmıştır.

3.1. Açıklayıcı Faktör Analizi Sonuçları

Faktör analizi, bir veri matrisinin temelini oluşturan yapıyı tanımlamayı amaç edinen temel işlevleri dışında birçok değişkenli istatistiksel yöntemin uygulanmasında önemli roller üstlenebilen bir çok değişkenli bütünün genel adıdır. Genel anlamda; aralarında ilişki bulunan p sayıdaki değişkenle açıklanan yapıyı, kendi içlerinde ilişkili; ancak aralarında ilişki bulunmayan daha az sayıdaki ($k < p$) yeni değişkenle açıklamaya yarayan yöntemler bütünüdür (Alpar, 2011:261).

Faktör analizinin temel aşamaları vardır. Bunlar; verilerin faktörlenebilir bir yapıda olup olmadığının ve gerekli varsayımların ve kısıtlayıcıların sağlanıp sağlanmadığının

incelenmesi, faktör yükleri matrisinin faktör çıkartma yöntemlerinden biri ile elde edilmesi, özdeğerlerin, yamaç grafiklerinin incelenmesi, faktör döndürme ve tümel olarak yorumlama olarak sıralanabilir (Alpar, 2011:264).

Tablo 2. İlişkilerde Manipülasyon Ölçeği KMO ve Bartlett Testi Analiz Sonuçları

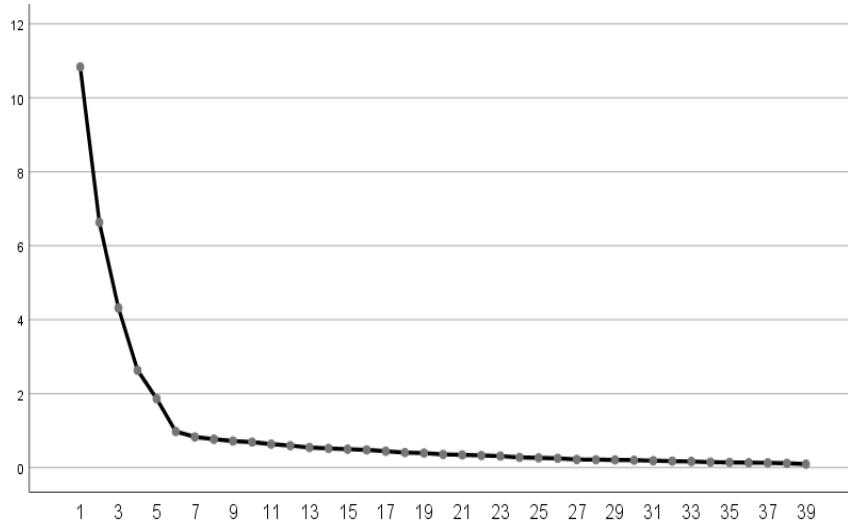
Kaiser-Meyer-Olkin Örneklem Ölçüm Yeterliliği	,908
Bartlett Testi Yaklaşık Ki-Kare Değeri	15802,497 df 741 p=,000*

* p<0.01

Kaiser-Meyer-Olkin örneklem yeterliliği ölçütü, gözlenen korelasyon katsayıları büyüklüğü ile kısmi korelasyon katsayılarının büyüklüğünü karşılaştıran bir indekstir. KMO oranının (0,5)'in üzerinde olması gerekir. Oran ne kadar yüksek olursa veri seti faktör analizi yapmak için o kadar iyidir denilebilir. 0,70 İyi, 0,80 Çok İyi, 0,90 Mükemmel uyumu göstermektedir (Kalaycı ve diğerleri, 2010). Tablo 1'de görüldüğü üzere KMO değeri ,908 çıkmıştır. Bu da veri setinin faktör analizi yapmak için çok iyi olduğunu göstermektedir.

Barlett testi, korelasyon matrisinde değişkenlerin en azından bir kısmı arasında yüksek oranlı korelasyonlar olduğu olasılığını test eder. Barlett testinin anlamlı çıkması değişkenler arasında yüksek korelasyonlar olduğunu gösterir (Kalaycı ve diğerleri, 2010). Tablo 2 incelendiğinde; yaklaşık Ki-Kare değerinin 15802,497 olduğu ve 741 serbestlik derecesinde p<0.01 düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir. Bu da veri setinin faktör analizi için çok uygun olduğunu göstermektedir.

Faktör yükleri birer korelasyon katsayısı olmakla birlikte standart hataları normal korelasyon katsayılarına göre daha büyük çıkma eğilimindedir. Bu nedenle, yüklerin istatistiksel açıdan anlamlı olup olmadığı normal korelasyon katsayısı için kullanılan yaklaşım yerine daha çok testin gücünü ve örneklem genişliğini dikkate alan bir yaklaşımla yapılmaktadır. Araştırmada n=500 kişi örneklem olarak alındığından Güç=0,80 ve $\alpha=0,05$ gözlem sayıları tablosundan faktör yükleri için 0.30 ve üzeri yeterlidir (Alpar, 2011:282). Altunışık, Coşkun ve Yıldırım (2010)'e göre ise n=500 örneklem büyüklüğü için faktör yük değerlerinin 0.21 olması yeterlidir.

Şekil 1. İlişkilerde Manipülasyon Veri Seti Yamaç Grafliği

Scree test grafliği (çizgi grafliği) her faktörle ilişkili toplam varyansı gösterir. Grafğin yatay şekil aldığı noktaya kadar olan faktörler, elde edilecek maksimum faktör sayısı olarak kabul edilir (Kalaycı ve diğerleri, 2010:322). Bu yaklaşımda, eğimin azaldığı ya da değişmezleştiği ya da çok azalan değerlere ulaştığı noktadaki özdeğer sayısı kadar faktörün dikkate alınması önerilir (Alpar, 2011:288). İlişkilerde Manipülasyon veri seti yamaç grafliği Şekil 1 incelendiğinde özdeğeri 1'den büyük olan beş faktörün var olduğu görülmektedir.

Tablo 3. İlişkilerde Manipülasyon Ölçeğinin Alt Boyutlarının Öz Değerleri ve Açıkladıkları Varyans Yüzdeleri

Faktör	Özdeğer	Varyans Yüzdesi	Yığılmalı Varyans Yüzdesi	Toplam Varyans Yüzdesi
1. Saldırgan Manipülasyon	10,834	27,781	27,781	8,102
2. Duygusal Manipülasyon	6,631	17,003	44,784	6,085
3. Hedef Seçimi	4,316	11,067	55,851	8,667
4. Kendini Gizleme	2,632	6,747	62,598	5,687
5. Strateji	1,862	4,774	67,372	5,515

Özdeğer, her bir faktörün faktör yüklerinin kareleri toplamı, her bir faktör tarafından açıklanan varyansın oranının hesaplanmasında ve önemli faktör sayısına karar vermede kullanılan katsayıdır. Özdeğer yükseldikçe, faktörün açıklandığı varyans da yükselir (Tabachnick & Fidell, 2001). Özdeğer istatistiği 1'den büyük olan faktörler anlamlı olarak kabul edilir. Özdeğer istatistiği 1'den küçük olan faktörler dikkate alınmaz (Kalaycı ve diğerleri, 2010:322). Bu bilgiler çerçevesinde $\lambda_1=10,834$ toplam varyansın % 27,78'ini $\lambda_2=6,631$ toplam varyansın % 17,00'ünü $\lambda_3=4,316$ toplam varyansın % 11,06'sını ve $\lambda_4=2,632$ toplam varyansın % 6,74'ünü $\lambda_5=1,862$ toplam varyansın % 4,77'sini açıklamaktadır. Birikimli yüzde satırından da toplam varyansın % 67,37'sinin beş faktör tarafından açıklandığı anlaşılmaktadır.

Açıklanan varyans oranı, analize dahil değişkenlerle ilgili toplam varyansın $2/3$ 'ü kadar miktarının ilk olarak kapsandığı faktör sayısı, önemli faktör sayısı olarak değerlendirilir (Büyüköztürk, 2005:125). Özdeğerlerin bulunması sonrasında “önemli özdeğer” sayısına karar vermek için varyans yüzde ölçütü kullanılır. Bu çerçevede $p \geq 2/3$ veya $p \geq 0.66$ koşulunun sağlanması önemli temel bileşen sayılı olarak belirlenir (Alpar, 2011:288). İlişkilerde manipülasyon veri seti için analiz sonuçlarında bulunan 0.67 değeri türetilen önemli faktör sayısının beş olmasının yeterli olduğunu göstermektedir.

Faktör yük değerinin, 0.45 ya da daha yüksek olması seçim için iyi bir ölçüttür (Büyüköztürk, 2005:124). Yapıyı açıklamak için genellikle; 0.30 ve 0.40 arasındaki faktör yükleri kabul edilebilir en düşük düzeydeki yükler, 0.50 ve üzerindeki yükler uygulama anlamlılığı olan yükler ve 0.70 üzerinde olan yükler yapıyı iyi açıklayabilen yükler olarak tanımlanabilir (Alpar, 2011: 289). Araştırmada faktör yük değerleri 0.45 ve üzeri baz alınmıştır.

Tablo 4. İlişkilerde Manipülasyon Ölçeği Açımlayıcı Faktör Analizi Sonuçları

Madde Adedi	Saldırgan Manipülasyon	Duygusal Manipülasyon	Hedef Seçimi	Kendini Gizleme	Strateji
1	.934	.588	.887	.827	.650
2	.917	.739	.927	.720	.776
3	.896	.743	.878	.767	.841
4	.906	.546	.818	.678	.763
5	.816	.551	.812	.711	.874
6		.760	.766	.892	.640
7		.744		.657	.649
8		.883		.620	.689
9		.633		.746	.764
10		.823			

Faktör analizi için birçok döndürme yöntemi vardır. Bu araştırma için faktör yapısının belirlenmesi amacıyla faktörler arasında ilişki olduğu düşünülerek eğik döndürme yöntemlerinden promax döndürme yöntemi kullanılmıştır. Promax döndürme yöntemi, bir dik çözümündeki yükleri daha güçlü kılmaya çalışır. Temel hedef, faktörler arasında en düşük korelasyonu sağlayan çözüme ulaşmaktır (Alpar, 2011:294).

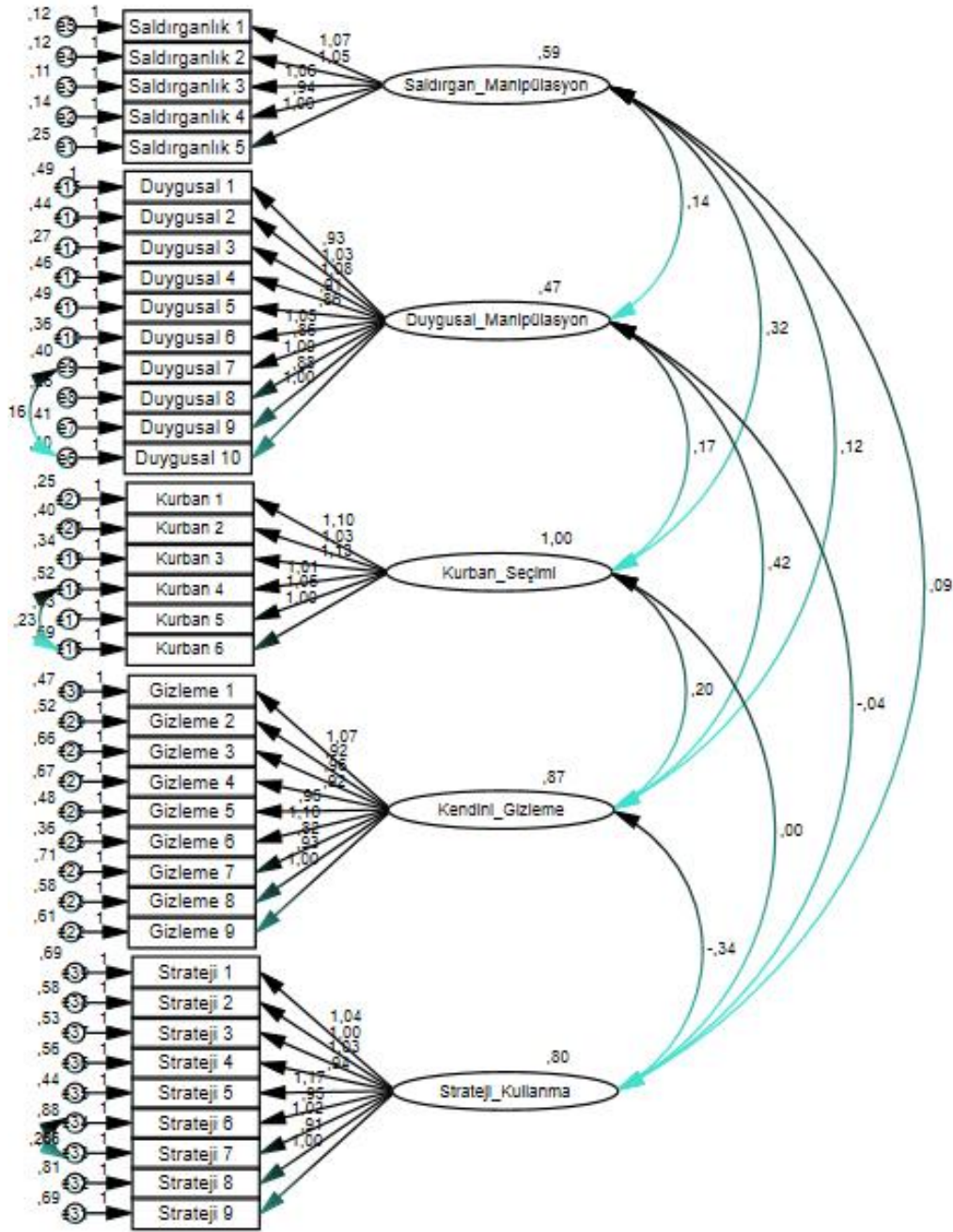
Tablo 4 ilişkilerde manipülasyon ölçeği açımlayıcı faktör analizi sonuçları incelendiğinde, döndürme sonrası yük değerlerinin; Saldırgan Manipülasyon boyutu için .816 ile .934; Duygusal Manipülasyon boyutu için .546 ile .883; Kurban Seçimi boyutu için .766 ile .927; Kendini Gizleme boyutu için .620 ile .892 ve Strateji Kullanma boyutu için .640 ile .874 arasında değiştiği görülmektedir.

Analiz sonuçlarında *Saldırgan Manipülasyon* boyutunda “Başkaları ile ilişkilerimde üstün ve güçlü olmak hoşuma gidiyor (12)” *Duygusal Manipülasyon* boyutunda “Arkadaşlarıma abartılı hediyeler alırım (3) Bazen çevremdekileri endişelendirmek ve merak

içinde bırakmak hoşuma gider (16) Çevremdeki insanları ne zaman öveceğimi ne zaman sempati göstereceğimi iyi bilirim (23)” *Kurban Seçimi* boyutunda “Yanımda aşırı vicdan sahibi arkadaşlarımın yeri her zaman bir başkadır (49)” *Kendini Gizleme* boyutunda “Amacıma ulaşmak için önce kabul görececek öneriler sunarak yavaş yavaş ilerlerim (1) İşime gelmeyen durumlarda, neden bahsedildiğini anlamıyormuş gibi davranır kafam karışmış rolünü oynarım (36)” *Strateji Kullanma* boyutunda “Arkadaşlarımı aksini kanıtlayamayacakları şeyler söyleyerek etkilemek hoşuma gider (9) Bir gün gerçeğin ortaya çıkacağını bildiğim halde yalan söylediğim olmuştur (19) Önce büyük şeyler isteyip sonra asıl isteğime doğru beklentimi düşürmek uyguladığım bir yöntemdir (43) Önce küçük şeyler isteyip sonra büyük istekte bulunma taktiğini iyi uygulardım (44) maddeleri düşük faktör yük değerlerinden dolayı ölçekten çıkarılmıştır.

Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonuçları

Doğrulayıcı faktör analizi, genellikle ölçek geliştirme ve geçerlilik analizlerinde kullanılmakta ve önceden belirlenmiş veya kurgulanmış bir yapının doğrulanmasını amaçlamaktadır (Bayram, 2013; Aksu Vd. 2017).

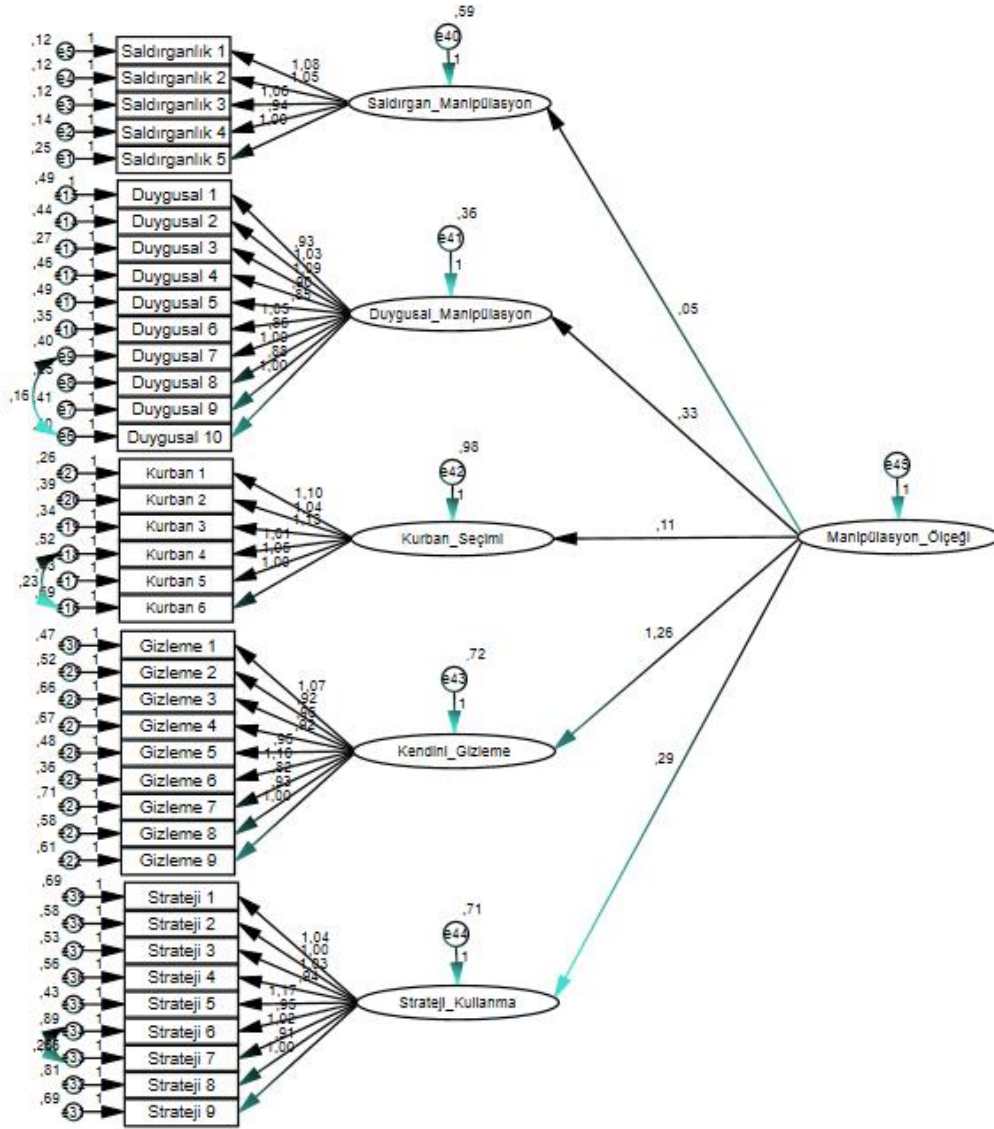
Şekil 2. İlişkilerde Manipülasyon Ölçeği Çok Faktörlü Model Birinci Düzey Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonuçları

Şekil 2’de ilişkilerde manipülasyon ölçeği birinci düzey uyum iyiliği sonuçları incelendiğinde ki-kare 261,716 serbestlik derecesi 121 ($p=,000$), ki-kare/serbestlik derecesi=2,163 karşılaştırmalı uyum indeksleri NFI ,926 TLI ,909 IFI ,929 yaklaşık hataların ortalama karekökü RMSEA ,054 mutlak uyum indeksleri GFI ,932 AGFI ,905 artık temelli uyum indeksi RMR ,040 olarak bulunmuştur. Model karşılaştırmalı uyum indeksleri Akaike Bilgi Kriteri AIC 341,716 Tutarlı Akaike Bilgi Kriteri CAIC 610,913 Beklenen Çapraz Doğrulama İndeksi ECVI ,926 hem doymuş hem de bağımsız modelden daha küçük çıkmıştır.

Genel olarak sonuçlara bakıldığında uyum iyiliklerinin oldukça iyi olduğu görülmektedir (Bayram, 2013:78; Meydan ve Şeşen, 2015:37; Karagöz,2016:975).

İlişkilerde manipülasyon ölçeği (Düzyey I) Saldırgan Manipülasyon gizil değişkeni için faktör yükleri .94-1,00 Duygusal Manipülasyon gizil değişkeni için faktör yükleri .86-1,09 Kurban Seçimi gizil değişkeni için faktör yükleri 1,01-1,13 Kendini Gizleme gizil değişkeni için faktör yükleri .82-1,10 Strateji Kullanma gizil değişkeni için faktör yükleri .91-1,04 - bastırma etsinin yüksek olduğu- arasında değişmektedir.

Şekil 3'te ilişkilerde manipülasyon ölçeği ikinci düzey uyum iyiliği sonuçları incelendiğinde ki-kare 209,335 serbestlik derecesi 142 ($p=,000$), ki-kare/serbestlik derecesi=1,474 karşılaştırmalı uyum indeksleri NFI ,899 TLI ,953 IFI ,961 yaklaşık hataların ortalama karekökü RMSEA ,049 mutlak uyum indeksleri GFI ,903 AGFI ,870 artık temelli uyum indeksi RMR ,063 olarak bulunmuştur. Model karşılaştırmalı uyum indeksleri Akaike Bilgi Kriteri AIC 305,335 Tutarlı Akaike Bilgi Kriteri CAIC 511,655 Beklenen Çapraz Doğrulama İndeksi ECVI 1,588 hem doymuş hem de bağımsız modelden daha küçük çıkmıştır. Genel olarak sonuçlara bakıldığında uyum iyiliklerinin oldukça iyi olduğu görülmektedir (Bayram, 2013:78; Meydan ve Şeşen, 2015:37; Karagöz,2016:975).

Şekil 3. İlişkilerde Manipülasyon Ölçeği Çok Faktörlü Model İkinci Düzey Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonuçları

İlişkilerde manipülasyon ölçeği (Düzey II) Saldırgan Manipülasyon gizil değişkeni için faktör yükleri ,94-1,06 Duygusal Manipülasyon gizil değişkeni için faktör yükleri ,85-1,09 Kurban Seçimi gizil değişkeni için faktör yükleri 1,01-1,13 Kendini Gizleme gizil değişkeni için faktör yükleri ,82-1,10 Strateji Kullanma gizil değişkeni için faktör yükleri ,91-1,17 -bastırma etsinin yüksek olduğu- arasında değişmektedir.

3.2. Ölçek Güvenilirliği

Güvenirlik analizi, ölçmede kullanılan testlerin, anketlerin ya da ölçeklerin özelliklerini ve güvenilirliklerini değerlendirmek üzere geliştirilmiş bir yöntemdir. Güvenirlik analizleri için en sık kullanılan modellerden birisi Alfa (α) modelidir. Cronbach Alfa yöntemi, ölçekte yer alan k sorunun homojen bir yapı gösteren bir bütünü ifade edip etmediğini araştırır. Ağırlıklı standart değişim ortalamasıdır ve bir ölçekteki k sorunun varyansları

toplamları genel varyansa oranlaması ile elde edilir. 0 ile 1 arasında değer alır. Alfa (α) katsayısı $0.60 \leq \alpha \leq 0.80$ oldukça güvenilir ve $0.80 \leq \alpha \leq 1.00$ yüksek derecede güvenilir olarak kabul edilmektedir (Kalaycı, 2010:405). Ölçek veri setine ilişkin güvenilirlik analiz sonuçları Tablo 4’de yer almaktadır.

Tablo 5. İlişkilerde Manipülasyon Ölçeği Veri Seti Alfa İç Tutarlılık Güvenirlik Analizi Sonuçları

İlişkilerde Manipülasyon	n	Crombach (α)
Saldırgan Manipülasyon	5	,953
Duygusal Manipülasyon	10	,917
Kurban Seçimi	6	,940
Kendini Gizleme	9	,927
Strateji Kullanma	9	,919
Ölçek Geneli (Tüm Boyutlar)	39	,892

İlişkilerde manipülasyon ölçeği iç tutarlılık analiz sonuçları Tablo 5’de incelendiğinde; Saldırgan Manipülasyon boyutu için Crombach (α)=.953 Duygusal Manipülasyon boyutu için Crombach (α)=.917 Kurban Seçimi Boyutu için Crombach (α)=.940 Kendini Gizleme boyutu için Crombach (α)=.927 Strateji Kullanma boyutu için Crombach (α)=.919 ölçek geneli için ise Crombach (α)=.892 olduğu görülmektedir. Ayrıca ölçeğe ilişkin iki yarı test güvenirliliği için Spearman Brown ve Guttman Split Half tekniği kullanılmıştır. Spearman Brown formülüyle hesaplanan iki yarı test güvenirliliği .888 ve Guttman Split-Half tekniği kullanılarak hesaplanan iki yarı test güvenirliliği de .877 çıkmıştır. Güvenirlik katsayısının 0.70 ve üzeri olması test puanları için genel olarak yeterli görülmektedir (Büyüköztürk, 2005:171). Bu sonuçlar ilişkilerde manipülasyon ölçeğinin iç tutarlılığının ve iki yarı test güvenirliliğinin yüksek olduğunu göstermektedir.

3.3. Uyum Geçerliliği Bulguları

Geliştirilen İlişkilerde duygusal manipülasyon ölçeğinin uyum geçerliliğini sınamak için Karanlık üçlü, Levenson psikopati, Narsist kişilik envanteri ve Bencillik ölçekleri kullanılmıştır. Bu ölçekler ve alt boyutları ile geliştirilen İlişkilerde manipülasyon ölçeği arasındaki korelasyon katsayıları Tablo 6’da gösterilmiştir.

Tablo 6. İlişkilerde Duygusal Manipülasyon Ölçeği Puanları ile Karanlık Üçlü, Narsist Kişilik Özelliği ve Psikopati ölçekleri Puanları Arasındaki Korelasyonlar

		r	Sig
Karanlık Üçlü	Makyavelizm	.714	.000
	Subklinik psikopati	.665	.000
	Subklinik Narsisizm	.673	.000
Levenson Psikopati	Birincil Psikopati	.497	.000
	İkincil Psikopati	.654	.000
Narsist Kişilik Envanteri		.512	.000
Bencillik Ölçeği	Egosantrik Bencillik	.766	.000
	Uyumsal Bencillik	.803	.000
	Patolojik Bencillik	.465	.000
	Bencillik Ölçeği	.668	.000

Geliştirilen ilişkilerde manipülasyon ölçeği ile Karanlık üçlü ölçeğinin üç alt boyutu, Levenson psikopati ölçeğinin ikincil psikopati boyutu, Bencillik ölçeğinin egosantrik ve uyumsal bencillik alt boyutu arasında yüksek düzeyde anlamlı ilişki saptanmıştır. Bununla birlikte, Levenson psikopati ölçeğinin birincil psikopati boyutu, Narsist kişilik envanteri ve Bencillik ölçeğinin patolojik bencillik boyutu arasında da orta düzeyde anlamlı ilişki gözlenmiştir.

4. Sonuç ve Sınırlılık

Geliştirilen ilişkilerde Duygusal Manipülasyon Ölçeği, saldırgan ve duygusal, manipülasyon, kurban seçimi, kendini gizleme ve strateji kullanma alt boyutlarıyla, ilişkilerde yaşanan manipülatif tutum ve davranışları ölçmek için yeterli istatistiksel özelliklere sahiptir. Ölçek sosyal bilimciler, eğitimciler, psikolog ve psikolojik danışmanlar tarafından insan ilişkileri ile ilgili her türlü bilimsel çalışmada veri toplama aracı olarak kullanılabilir. Bununla birlikte ölçekten evlilik danışmanlığı ve duygusal ilişkilerle ilgili sorunlar konusunda yapılacak olan psikolojik danışmalarda durum saptama amaçlı yararlanılabilir.

İlişkilerde duygusal manipülasyon ölçeğinin psikiyatri alanında teşhis ve tanı amaçlı kullanılmasına ilişkin hiçbir bilgi yoktur ve bu konuda bir çalışma yapılmamıştır. Bu sebeple ölçek sosyal bilimler alanında kullanım ile sınırlıdır.

Ayrıca uyarlama çalışmaları 18 yaş üzeri bireylerin katılımı ile yapılmıştır. Bu yaş grubunun altındaki yaşlar için ölçeğin kullanılabileceğine ilişkin bir kanıt bulunmamaktadır ve uyarlama çalışmasına 18 yaşın altındaki bireyler dahil edilmemiştir.

Kaynakça

- Abell, L., Brewer, G., Qualter, P. ve Austin, E. (2016). Machiavellianism, Emotional Manipulation, and Friendship Functions in Women's Friendships. *Personality and Individual Differences, Volume 88*, Pages 108-113. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2015.09.001>
- Aglietta, M., Reberieux, A. ve Babiak, P. (2000). "Psychopathic Manipulation at Work", in Gacono, C.B. (Ed), *The Clinical and Forensic Assessment of Psychopathy: A Practitioner's Guide*, Erlbaum, Mahwah, NJ, pp. 287-311.
- Aksu, G., Eser, M. T., & Güzeller, C. O. (2017). Açımlayıcı ve Doğrulayıcı Faktör Analizi. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Alpar, R. (2011). Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistiksel Yöntemler. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S., & Yıldırım, E. (2010). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri. Sakarya: Sakarya Yayıncılık.
- Ames, R., Rose, P., ve Anderson, C. P. (2006). The NPI-16 as A Short Measure of Narcissism. *Journal of Research in Personality, 40*, 440-450. doi:10.1016/j.jrp.2005.03.002
- Apostolou, M., Kasapi, K. ve Arakliti, A. (2015). Will They Do As We Wish? An Investigation of The Effectiveness of Parental Manipulation on Mating Behavior. *Evolutionary Psychological Science, Volume 1, Issue 1*, pp 28-36. <https://doi.org/10.1007/s40806-014-0005-1>
- Atay, S. (2009) Narsistik Kişilik Envanteri'nin Türkçeye Standardizasyonu", *Gazi Üniversitesi İİBF Dergisi, 11(1)*:181-196.
- Bayram, N. (2013). Yapısal Eşitlik Modellemesine Giriş. Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Begen, F.M ve Turner-Cobb, J. M. (2014) Benefits of Belonging: Experimental Manipulation of Social Inclusion to Enhance Psychological and Physiological Health Parameters, *Psychology & Health, 30:5*, 568-582, <https://doi.org/10.1080/08870446.2014.991734>
- Bereczkei, T. (2018). Machiavellian Intelligence Hypothesis Revisited: What Evolved Cognitive and Social Skills May Underlie Human Manipulation. *Evolutionary Behavioral Sciences, 12(1)*, 32-51. <http://dx.doi.org/10.1037/ebs0000096>
- Björnsson, G. (2016) Outsourcing The Deep Self: Deep Self Discordance Does Not Explain Away Intuitions in Manipulation Arguments, *Philosophical Psychology, 29:5*, 637-653, <https://doi.org/10.1080/09515089.2016.1150448>
- Braiker, H. B. (2004). Who's Pulling Your Strings ? How to Break The Cycle of Manipulation. ISBN 0-07-144672-9. s: 49-53
- Bursten, B. (1972). The Manipulative Personality, *Archives of General Psychiatry, Vol 26 No 4*, 318-320.
- Buss DM, Gomes M, Higgins DS, Lauterback K. (1987). Tactics of Manipulation, *Journal of Personality and Social Psychology, Vol 52 No 6*: 1219-1279
- Büyüköztürk, Ş. (2005). Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Chapaux-Morelli, P. ve Couderc, P. (2017). İkili İlişkilerde Duygusal Manipülasyon: Narsist Bir Partnerle Yüzleşmek. İletişim Yayınları 1595, Psykhe 5, ISBN-13: 978-975-05-0888-2, 9., Baskı 2017, İstanbul
- Clempner, J. B. (2017). A Game Theory Model for Manipulation Based on Machiavellianism: Moral and Ethical Behavior. *Journal of Artificial Societies & Social Simulation, Vol. 20 Issue 2*, p4-4.
- Cornish, M.A., Woodyatt, L., Morris, G., Conroy, A. ve Townsdin, J. (2018). Self-Forgiveness, Self-Exoneration, and Self-Condensation: Individual Differences Associated with Three Patterns of Responding to Interpersonal Offenses. *Personality and Individual Differences, Volume 129*, Pages 43-53. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2018.03.003>
- Engeler, A., Yargıç, İ. (2004). Levenson Psikopati Ölçeği (LSRP)'nin Türkçe Uyarlamasının Güvenilirliği. *Türk Psikiyatri Dergisi, 40*. Ulusal yıllık kongresinde sunulmuş poster, İzmir, Türkiye.
- Grieve, R. (2011). Mirror Mirror: The Role of Self-Monitoring and Sincerity in Emotional Manipulation. *Personality and Individual Differences, Volume 51, Issue 8*, Pages 981-985. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2011.08.004>
- Grieve, R. ve Mahar, D. (2010). The Emotional Manipulation-Psychopathy Nexus: Relationships with Emotional Intelligence, Alexithymia and Ethical Position. *Personality and Individual Differences, Volume 48, Issue 8*, Pages 945-950. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2010.02.028>
- Gültekin, M. (2016). Algı Yönetimi ve Manipülasyon: Kanmanın ve Kandırmannın Psikolojisi, İstanbul: Pınar Yayınları, 2016, 320 s.
- Haji, I. ve Cuypers, S. E. (2006) Moral Responsibility and The Problem of Manipulation Reconsidered, *International Journal of Philosophical Studies, 12:4*, 439-464, <https://doi.org/10.1080/0967255042000278076>
- Hofer, P. (1989). The Role of Manipulation in the Antisocial Personality, *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology, Vol. 33 No 2*, 91-101

- Hyde, J. ve Grieve, R. (2018). The Dark Side of Emotion at Work: Emotional Manipulation in Everyday and Work Place Contexts. *Personality and Individual Differences, Volume 129*, Pages 108-113. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2018.03.025>
- Jonason, P. K., & Webster, G. D. (2010). The Dirty Dozen: A Concise Measure of The Dark Triad. *Psychological Assessment, 22*(2), 420-432.
- Kalaycı, Ş., Albayrak, A. S., Eroğlu, A., Küçüksille, E., Ak, B., Karaatlı, M. ve Sungur, O. (2010). SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri. Ankara: Asil Yayın Dağıtım.
- Kantor, M. (2006). The Psychopathology of Everyday Life: How to Deal With Manipulative People. ISBN 978-0-275-98798-5. s: 81-82
- Karagöz, Y. (2016). SPSS ve AMOS 23 Uygulamaları. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Karakuş, H. (2014). Kraliçe Arı Sendromu – Pembe Taciz. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 2, Sayı: 1*, s. 334-356
- Levenson, M., Kiehl, K., & Fitzpatrick, C. (1995). Assessing Psychopathic Attributes in A Noninstitutionalized Population. *Journal of Personality and Social Psychology, 68*, 151-158. doi: 10.1037//0022-3514.68.1.151
- McGinn, C. (2014). Mindfucking: A Critique of Mental Manipulation. *Routledge*, Published by Routledge, ISBN:1317493079, 9781317493075, 2 park square, Milton Park, New York 10017, New York: USA 20. ss: 46-49
- Meydan, C. H., & Şeşen, H. (2015). Yapısal Eşitlik Modellemesi. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Nagler, U., Reiter, K.J., Furtner, M.R. ve Rauthmann, J.F. (2014). Is There A “Dark Intelligence”? Emotional Intelligence is Used by Dark Personalities to Emotionally Manipulate Others. *Personality and Individual Differences, Volume 65*, Pages 47-52. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2014.01.025>
- Özsoy, E., Rauthmann, J. F., Jonason, P. K., ve Ardıç, K. (2017). Reliability and Validity of Turkish Version of Dark Triad Dirty Dozen (DTDD-T), Short Dark Triad (SD3-T) and Single Item Narcissism Scale (SINS-T), *Personality and Individual Differences, 117*, 11–14
- Raine, A & Uh, S (2018) The Selfishness Questionnaire: Egocentric, Adaptive, and Pathological Forms of Selfishness, *Journal of Personality Assessment*, p. 1-12 DOI: 10.1080/00223891.2018.1455692
- Repke, M. A., Conway, L. G. ve Houck, S. C. (2017). The Strategic Manipulation of Linguistic Complexity: A Test of Two Models of Lying. *Journal of Language and Social Psychology, Vol 37, Issue 1*, pp. 74 – 92. <https://doi.org/10.1177/0261927X17706943>
- Roberts, R. (2015). Psychology and Capitalism: The Manipulation of Mind. John Hunt Publishing, ISBN: 1782796533, 9781782796534. https://books.google.kg/books?id=5_5JBgAAQBAJ
- Stern, R. (2008). The Gaslight Effect: How to Spot and Survive The Hidden Manipulation Others Use to Control Your Life, E-Book: May 01, 2007 | 304 Pages
- Tabachnick, B., & Fidell, L. (2001). Using Multivariate Statistics. Boston: Ally and Bacon.
- Taş, İ. E. ve Korkmaz, H. (2014). Kamu Kurumlarında Mobbing: Kahramanmaraş Örneği. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 2, Sayı: 2/1*, s. 29-55
- Thomas, L. (2018). Gaslight and gaslighting. *The Lancet Psychiatry, Volume 5, No. 2*, p117–118, DOI: [https://doi.org/10.1016/S2215-0366\(18\)30024-5](https://doi.org/10.1016/S2215-0366(18)30024-5)

Ek 1: İlişkilerde Manipülasyon Ölçeği

1. Arkadaşlarım bazen öfke ve gazabımdan çekindikleri için isteklerimi yerine getirir.
2. Arkadaşlarıma karşı aşırı fedakar davranarak istediklerimi elde ettiğim olmuştur.
3. Arkadaşlarıma söylemem gereken şeylerde gerçeğin bir kısmını saklayarak paylaştığım olmuştur.
4. Arkadaşlarımdan bir gerçeği saklamak için dikkatlerini başka konulara çekmekte iyiyimdir.
5. Arkadaşlarımdan gerçek özelliklerimi saklamakta başarılıyım.
6. Arkadaşlarımı genellikle düşük özgüvenli insanlardan seçerim.
7. Arkadaşlarımdan hassas yönlerini keşfetmekte ustayım.
8. Bana karşı aşırı fedakar arkadaşlarımı daha çok seviyorum.
9. Bazen amacıma ulaşmak için bağırıp çağırdığım ve çevremdekileri tehdit ettiğim olmuştur.
10. Bazen arkadaşlarımı aşağılayarak ve küçük düşürerek de istediğim yöne sevk edebilirim.
11. Bazen başkalarına zarar verebilecek kadar acımasız davranabiliyorum
12. Bir arkadaşım bana duygusal olarak ne kadar bağımlıysa o kadar fazla kıymet veririm.
13. Bir isteğimi alışılmadık, sıra dışı bir şekilde ifade ederek amacıma ulaştığım olmuştur.
14. Bir konuşma beni rahatsız etmeye başladığında konuyu değiştirmekte iyiyimdir.
15. Bir sözü ya da davranışı insanların karşısında çok sık tekrarlayarak onları ikna ettiğim olmuştur.
16. Çoğu zaman gerçek niyetimi arkadaşlarımdan saklarım.
17. Duygu sömürüsü yapmayı severim.
18. Haksız olduğum zamanlarda da üste çıkmayı becerebilirim.

19. Hayır demeyi beceremeyen insanlarla birlikte olmak hoşuma gidiyor.
20. İnsanlara küserek onlardan istediklerimi etme yöntemini kullanırım
21. İnsanlara, onların görmek istedikleri kişi gibi davranmayı iyi bilirim.
22. İnsanların bana verdikleri değerden yararlanarak çıkar sağladığım olmuştur.
23. İnsanların duygusal olarak hassas oldukları noktaları isteklerimi kabul ettirmek için kullanırım.
24. İnsanların egolarını okşamak onlar üzerinde etkili olmak için işe yarar.
25. İnsanların en çok arzuladığı şeyleri bilmek onları yönetmek için kullandığım etkili bir yoldur
26. İnsanların zayıf taraflarını keşfetmekte iyiyimdir.
27. İsteddiğimi elde etmek için karşımdakini bencillik ya da ilgisizlikle suçladığım olmuştur.
28. İşime gelmeyen şeyleri görmemezlikten gelmek kullandığım bir yöntemdir.
29. Kelime oyunları yaparak kafaları karıştırmakta iyiyimdir
30. Kendime acındırarak da amacıma ulaştığım olmuştur.
31. Kontrolü bana bırakan arkadaşları daha çok tercih ediyorum.
32. Konuşmak istemediğim şeyler olduğunda kaçamak ve alakasız cevaplar veririm.
33. Mağdur edilmiş, kurban rolünü oynayarak da amacıma ulaşabilirim.
34. Saklamak istediğim bir şey olduğunda laf kalabalığı yaparak konuyu başka yönlere çekmekte iyiyimdir.
35. Sevgi ve ilgimi keserek de insanları bir şeye ikna etme yolunu kullanabilirim.
36. Üzgün olmadığım zamanlarda üzülmüş gibi davrandığım olmuştur.
37. Yalan söyleyeceksem, önce küçük doğruları itiraf ederek işe başlarım.
38. Yanlış bir şey yaptığımda ısrarla inkar ederek sorunu çözebilirim.
39. Yaptığım davranışlara bahane ve sebep bulmakta ustayım.

Ek 2: Alt Boyutlar

Boyutlar	Maddeler	Alınması Mümkün En Düşük Puan	Alınması Mümkün En Yüksek Puan
Saldırgan Manipülasyon	1-9-10-15-27	5	25
Duygusal Manipülasyon	2-17-20-22-23-24-30-33-35-36	10	50
Kurban Seçimi	6-7-8-12-19-31	6	30
Kendini Gizleme	3-4-5-14-16-21-28-32-34	9	45
Strateji	13-15-18-25-26-29-37-38-39	9	45
Manipülasyon Toplam		39	195

Puanların yüksekliği, o boyutta ve ölçeğin toplamında manipülasyonun arttığını gösterir. Boyutlar arası karşılaştırma, bireyin o boyuttan aldığı puan madde sayısına bölünerek yapılabilir.

Not: Ölçek eğitsel ve bilimsel amaçlar için, kaynak gösterilmek koşuluyla izin almaya gerek kalmadan kullanılabilir.